

Guantánamobasen

Utdrag ur boken: "Kuba har USA inte lyckats kuva – om USA:s blockad"
av Louise Österlin 2015

USA:s militärbas på Kuba

Människor i vårt land reagerar med förvåning när de får reda på att USA har en stor militärbas på Kuba. Hur kan Kuba tillåta detta, frågar man sig. Svaret är att Kuba tillåter det inte. Basen ligger på mark som USA ockuperat sedan 1903, i strid mot Kubas folkvilja, och den har utnyttjats efter revolutionens seger 1959 som en utpost i USA:s ständiga fiendtligheter mot Kuba.

Fram till år 2002 var det tämligen okänt att Guantánamobasen överhuvudtaget existerade. Men efter att USA inledde sitt anfallskrig mot Afghanistan år 2001 och mot Irak år 2003 har Guantánamobasen inrymt ett stort läger för fångar som USA påstod vara skyldiga till terrorism. Basen nämndes därmed ofta i media. Bilder på rättslösa rödklädda fångar publicerades, och basens existens blev allmänt känd i världen och i Sverige, inte minst eftersom också en svensk medborgare hölls fången där.

Kubas regering har gång på gång krävt att USA ska utrymma basen. Efter det att fånglägret inrättades riktade Kuba också skarpa protester mot de vidriga förhållanden och den tortyr som utövades mot "de olagliga stridande" som USA kallar sina rättslösa krigsfångar på basen.

USA har militärbaser i många länder, men valde just Guantánamo på Kuba för sina krigsfångar. Enligt dåvarande försvarsminister Donald Rumsfeld var detta val det "minst dåliga". I USA skulle det strida mot den egna lagstiftningen, och i vilket annat land som helst skulle ett sådant fångläger leda till protester från både regering och folk. Men till Guantánamobasen når inga protester eller nyfikna journalister fram. Den ligger på kubanskt territorium, över vilket Kubas lagar formellt ska råda. Och även om USA ockuperar Guantánamobasens ca 118 kvadratkilometer, så råder inte USA:s lagstiftning där. Det blir laglöst land, som hittat för brott mot krigets lagar och förbudet mot att hålla fångar utan rättegång och utsätta dem för tortyr.

På Guantánamobasens område bor ca 8.500 personer, anställda inom USA:s flotta, armé, marinkår, flygvapen, kustbevakning samt civila kontraktsföretag. Många av de anställda har sina familjer med sig och kan bo på basen under en längre tid, där det finns skolor och fritidsaktiviteter för alla åldrar samt sjukvård. På basen finns två flygfält och en avsaltningssäng för dricksvattenförsörjning. Eftersom inget utbyte sker med det övriga Kuba måste alla livsmedel och övriga förnödenheter skeppas in från USA eller andra länder.

En mer än hundraårig historia

Guantánamobasen etablerades 1903 som ett resultat av USA:s ockupation av Kuba 1898 för att överta kontrollen från Spanien. Guantánamobasen, den äldsta av USA:s baser i utlandet, var viktig för den fortsatta kontrollen över Kuba men den hade också en strategisk betydelse genom sitt läge nära farleden mot den kanal genom Panamanäset som USA slutit avtal med Panama om att anlägga.¹

Redan på Columbus tid hade sjöfarare och pirater upptäckt Guantánamovikens naturliga hamn med otaliga småvikar som erbjöd ypperliga gömställen och platser att hålla utkik.

USA:s kontroll över Guantánamobasen reglerades i ett hyresavtal från år 1903 som byggde på det s.k. Plattillägget till Kubas grundlag. Plattillägget ströks ur grundlagen 1934, men då slöts istället ett separat avtal mellan USA och Kuba om basen. En av dem som från Kubas sida, bakom lyckta dörrar, utformade det nya avtalet var den blivande kubanske diktatorn Fulgencio Batista. I avtalet finns en klausul som innebär att Kuba inte ensidigt kan säga upp avtalet. Det var inte ett avtal mellan två jämbördiga parter, eftersom Kuba var en lydstat till USA. Propagandamässigt var det en del av president Franklin D. Roosevelts politik om ”goda grannar”.²

1. USA skaffade sig kontroll över utbyggnadsområdet i Panama år 1903 och började bygga kanalen år 1906. Kanalen öppnades för trafik år 1914. Från och med år 2000 överfördes kontrollen över kanalen från USA till Panama.

2. I slutet av år 1933, inför hotet från det aggressiva Nazityskland, lanserade president Franklin D. Roosevelt ”den gode grannens politik” för USA:s förhållande till Latinamerika. Syftet var att stärka USA:s grepp om Latinamerika genom frihandel, investeringar och lån. Detta krävde lugn och stabilitet. På Kuba innebar det att diktatorn Gerardo Machado, som tvingats fly från Kuba efter uppror och strejker, ersattes med en ny regim, där armeöverste Fulgencio Batista var den starke mannen. Som ”god granne” stödde USA denna utveckling, och mer än 20 stora krigsfartyg från USA gjorde ett ”vänkapsbesök” i Havanna 1934.

118 kvadratkilometer ockuperade av USA

28 kilometer av höga taggtrådsstängsel inhägnar Guantánamobasens ca 118 km² stora område, varav ca 50 kvadratkilometer är land, 30 kvadratkilometer är träsk och 38 kvadratkilometer är öppet vatten. Runt basen finns ett minerat ”ingenmansland”.³

Basen omsluter den yttre delen av Guantánamoviken på ömse sidor om vikens mynning. Rakt genom basens vattenområde går sjöleden till den inre delen av viken, som således inte ligger inom basens område. Där ligger de två kubanska städerna Caimanera och Boquerón. Provinshuvudstaden Guantánamo ligger ca 18 km norr om Guantánamobasen. Fågelvägen från basen till Kubas andra stad, Santiago de Cuba, är ca 60 km.

Basen har idag inte samma strategiska värde den tidigare haft för USA. Men den kan användas militärt mot Kuba och har ett viktigt symboliskt värde; makten över denna del av Kubas territorium, mot folkets vilja.

Kuba kräver att USA ska lämna basen

Sista gången Kuba tog emot hyresbetalning från USA för Guantánamobasen var 1959, när den nya revolutionära regeringen gjorde detta av misstag. Enligt avtalet år 1903 skulle den

3. Både Kuba och USA har skydds zoner runt basen. Kuba har bevakningsposter och en minerad zon längs basens gräns för att skydda sitt land mot intrång från basens område. USA har också vaktorn med beväpnad personal längs gränsen och har haft en minerad zon, men har ersatt minorerna med sensorer som kan registrera rörelse och ljud.

årliga hyran utgöra 2 000 pesos, att utbetalas i USA-gulddollar. ⁴ 1973 skrev USA upp värdet till 4.085 dollar per år, vilket är den summa som fortfarande gäller. Beloppet har alltså inte ändrats sedan år 1973, vilket gör den s.k. hyressumman ännu mer absurd.

I juli varje år sänder USA en check till Kuba utställd på 4.085 dollar. Men efter 1959 har alla checkerna förblivit oinlösta. De kommer att visas som museiföremål den dag då ockupationen av Guantánamoområdet har upphört.

Kuba har sedan 1960 krävt att USA ska utrymma Guantánamobasen och hävdar att avtalen från 1903 och 1934 saknar giltighet, eftersom de ingicks när Kuba var en lydstat till USA, utan möjlighet att utöva nationell suveränitet över sitt territorium. Och enligt internationell rättspraxis kan en militärbas som hyr in sig i främmande land göra detta endast under förutsättning att vänskapliga relationer råder mellan respektive regeringar. Så är inte fallet mellan USA:s och Kubas regeringar. Och givetvis ska enligt allmän, universell rättsuppfattning ett avtal inte kunna gälla om någon av avtalsparterna har sagt upp det.

USA bryter också mot villkoren i avtalet, där det står att Guantánamobasen ska vara en kolhamn (för dåtidens ångfartyg) och örlogsbas och ingenting annat. Det är inte tillåtet att etablera kommersiella verksamheter där, vilket USA gjort. Men USA:s mest flagranta avtalsbrott är givetvis att basen har använts först som koncentrationsläger för "olagliga invandrare" och sedan som fångläger för "olagliga stridande" av många nationaliteter från kriget mot Afghanistan och Irak.

Ett brohuvud för USA:s aggression

Fram till revolutionsåret 1959 var Guantánamobasen – USA:s militära närvaro på Kuba – ett kontinuerligt stöd till alla de korrupta och blodtörstiga regimer som avlöste varandra på ön. När kubanerna gjorde uppror mot regimen, t.ex. 1912, invaderade USA-trupper

4. *USA:s gulddollar var en valuta som hade sitt ursprung i 1830-talets guldrusch och som i olika varianter förekom i cirkulation under ca ett århundrade.*

med Guantánamobasen som utgångspunkt och slog brutalt ned upproret under förevändning att "skydda USA-medborgares liv och egendom". Fulgencio Batistas blodiga diktatur på 1950-talet upprätthölls med stöd från USA, där Guantánamobasen spelade en viktig roll. Under befrielsekriget 1957–58 mot diktaturen kunde Batistas flygplan landa på basen, tanka bränsle och förse sig med brandbomber för sina bombräder mot civilbefolkningen i de befriade områdena på sydöstra Kuba.

För att stoppa USA från att förse Batistas krigsmakt med bränsle och bomber lyckades Kubas rebellarmé i juni 1958 kidnappa 29 marinkårssoldater som var på väg från Guantánamobasen till staden Guantánamo. De 29 hölls som gisslan och togs till de bombade områdena så att de skulle kunna bevittna förödelserna. USA:s vicekonsul i Santiago de Cuba tvingades möta Raúl Castro i Sierra Maestra för att se hur civilbefolkningen drabbats. Därefter släpptes de 29 i gisslan.

Vid revolutionens seger på Kuba den 1 januari 1959 öppnade USA Guantánamobasen för Batistas anhängare, och nästan 1000 av dem fick beskydd genom att ta sig till basen och därifrån med flyg och båt ut från Kuba. Därefter har Guantánamobasen använts som brohuvud för USA:s aggressioner – intrång på kubanskt territorialvatten och i luftområde, provokationer, beskjutningar och tortyr, mord på kubanska gränsvakter och kubanska arbetare på basen – och försök till provokationer mot det nya självständiga Kuba.

Ända sedan Guantánamobasen började byggas hade tusentals kubaner arbetat där. Vid revolutionens seger uppgick de till mer än 3.000, både män och kvinnor. De flesta bodde i de närbelägna kubanska städerna, som för övrigt före revolutionen fungerade som bordeller för USA-soldaterna från basen.

Efter revolutionen etablerades en svart marknad för den kubanska valutan på basen. Detta syftade till att korrumpna de kubanska arbetarna, som kunde växla in sina lönedollar till höga summor i kubansk valuta. Samtidigt kunde USA hindra att lönen, utbetald i dollar, skulle växlas in av Kubas Nationalbank. Det innebar också att USA kunde underbetala kubanerna. Kubas motåtgärder blev att göra det obligatoriskt för de kubanska arbetarna att växla in 90 procent av sin dollarlön i

pesos hos Kubas Nationalbank. De fick behålla tio procent i dollarvaluta för att täcka utgifter som de hade på basens område.

USA har också använt Guantánamobasen för att lansera attacker mot andra länder i regionen, exempelvis i april–maj år 1965, när över 20.000 soldater sändes för att krossa ett folkligt uppror i Dominikanska Republiken. Enligt president Lyndon Johnson gjordes detta för att “förhindra uppkomsten av ytterligare ett Kuba på västra halvklotet”.

I februari 1964 kidnappade USA:s flotta fyra kubanska fiskebåtar med 38 fiskare, varav sju ungdomar, och anklagade dem för att ha fiskat i USA:s vatten. De togs till Key West på Floridas sydspets och internerades där. I strid mot internationell rätt utsattes fiskarna för kränkande behandling. För att få dem fria vidtog Kuba en drastisk åtgärd: Vattenförsörjningen till Guantánamobasen begränsades till endast en timme om dagen. Men USA tog en ännu mer drastisk hämnd: 700 av kubanerna som arbetade på basen avskedades och deras samlade pensionspengar beslagtogs.

Redan innan historien med de 38 fiskarna hade USA dragit in sina pensionsutbetalningar till de kubaner som hela sitt liv arbetat på basen, och pensioner till avlidna arbetares familjer. Sex procent av arbetarnas löner hade USA behållit för den framtida utbetalningen av dessa pensioner, pengar som arbetarna aldrig såg röken av.

Koncentrationsläger för flyktingar ...

Efter militärkuppen mot president Aristide i Haiti 1991 gav sig tusentals haitier av som båtflyktingar till USA, men de fick inte inresetillstånd utan fördes istället till Guantánamobasen. Som mest var över 45.000 haitier koncentrerade där. Kuba protesterade mot att basen användes i strid mot avtalet på detta sätt och påtalade de omänskliga förhållandena för flyktingarna.

När en våg av kubaner år 1994, då försörjningssituationen efter Sovjetunionens kollaps var som svårast, gav sig av mot USA som båtflyktingar, blev USA:s “lösning” att internera även dem på Guantánamobasen. Från augusti 1994 till januari 1995 blev Guantánamobasen koncentrationsläger för mer än 21.000 kubaner som förenades med de ca 14.000 haitier som då fortfarande hölls internerade där.

... och för krigsfångar

Sedan 2002 används Guantánamobasen som läger för hundratals krigsfångar från Afghanistan, Pakistan och Irak, och de utsätts för systematisk tortyr. Amnesty International och andra människorättsorganisationer har protesterat, liksom många regeringar. Kuba har också protesterat men har inga praktiska möjligheter att påverka hur USA använder sin ockuperade mark, eller att tvinga bort USA därifrån.

De fängslade kallas “olagliga stridande” för att kunna berövas de rättigheter som krigsfångar har enligt Genèvekonventionen. De hålls fångna på obestämd tid utan rättegång, och sedermera med endast knapp tillgång till advokater. Tortyren som praktiseras i Guantánamoläget har blivit normbildande för andra USA-fängelser, exempelvis det omskrivna Abu Graib i Irak. USA:s användning av tortyr har också spritt sig till både allierade och fiender i USA/NATO:s krig i Asien och Afrika.

USA:s regering har inte lyckats att göra Guantánamofångarna helt rättslösa. I juni 2004 slog USA:s Högsta Domstol fast att fångarna på basen har rätt att begära rättslig prövning av sina fall i USA:s domstolar.

Av de ca 780 fångarna som ursprungligen hölls instängda på basen har flertalet frigivits efterhand – utan att få varken dom eller ursäkt. 2013 fanns 166 fångar kvar. De startade en hungerstrejk för att fästa världens uppmärksamhet på sin situation. De hölls vid liv genom tvångsmatning.

En grupp före detta fångar har skrivit ett öppet brev där de protesterar mot förhållandena på basen. De skriver bl.a:

”Hungerstrejken är ett resultat av över ett decennium av systematiska kränkningar av mänskliga rättigheter och blockering av varje laglig möjlighet till frigivning. De motbjudande metoderna att tvångsmata flera av fångarna i försök att hålla dem vid liv – fången binds till armar och ben och ett rör tvingas in genom hans näsa för att leda flytande näring till magsäcken – visar avsaknaden av varje moralisk princip i USA:s behandling av dessa män.”

Obama och Guantánamolägrät

Under sin presidentkampanj 2008 lovade Barack Obama att stänga fånglägret om han vann valet. Fångarna skulle föras över till andra fängelser i USA. Obama har inte infriat detta vallöfte. Uttalanden som han gjort visar dock att han är väl medveten om den dåliga image för USA som fånglägret innebär. Under en presskonferens i Vita Huset den 30 april 2013, som i övrigt huvudsakligen handlade om Syrien, kommenterade Obama Guantánamolägrät: “Guantanamo är inte nödvändigt för USA:s säkerhet. Det är dyrt. Det är ineffektivt. Det skadar vårt internationella anseende. Jag vidhåller att vi måste stänga Guantánamo.”

När Obama säger att han vill stänga Guantánamo är det dock uppenbart att han menar själva fånglägret och inte militärbasen Guantánamo.

Stor säkerhetsrisk för Kuba

I USA:s ekonomiska krigföring mot Kuba utgör terrorismen en viktig beståndsdel, och Guantánamobasen har, tillsammans med högerextremistiska USA-kubaners träningsläger i Florida, genom åren fungerat som bas för denna terrorism. Terrorn från basen har varierat i karaktär och omfattning under årens lopp.

Kubanerna vet att de när som helst kan utsättas för provokationer som kan skapa mycket farliga situationer. En realitet att räkna med är också att USA kan iscensätta ett angrepp på basen som de därefter skyller på kubanerna, dvs. det slags smutsiga trick som när örlogsfartyget Maine sprängdes i Havannas hamn 1898. Ett av USA iscensatt “kubanskt” angrepp på Guantánamobasen diskuterades redan under president Kennedys Operation Mongoose på

60-talet. Därför har Kubas politik gentemot basen under åren varit att undvika allt sådant som kan leda till att ett upptrappat våld blir följden.

Internationellt fördömande

Redan den Alliansfria rörelsens första möte i Belgrad 1961 uttalade att basen skadar Kubas självständighet och territoriella integritet. Den Alliansfria rörelsen har sedan dess på sina toppmöten fortsatt att fördöma ockupationen av Guantánamoområdet.

Raúl Castro i januari 2015

I sitt tal på CELAC:s tredje toppmöte som hölls i Costa Rica i slutet av januari 2015 tog Raúl Castro upp den nya situationen i USA:s förhållande till Kuba. Kuba är mycket positivt inställd till att återetablera de diplomatiska förbindelserna med USA, de som USA bröt i januari 1961. Men för att detta ska kunna utvecklas till en normalisering av relationerna måste först blockaden hävas. Raúl Castro nämnde även flera andra hinder innan en normalisering kan uppnås, bland dem att det av USA illegalt ockuperade området med Guantánamo flottbas måste återlämnas till Kuba.

Reaktionen från USA lät inte vänta på sig. Bara någon dag efter Raúl Castro höll sitt tal i Costa Rica förklarade Josh Earnest, Vita Husets pressekreterare: “Flottbasen kommer inte att stängas och USA kommer inte att lämna tillbaka området till Kuba.”

USA ockuperar Guantánamoområdet i strid mot Kubas vilja.

Kuba tar inte emot hyran för basen och godkänner inte avtalen om basen från 1903 och 1934 mellan USA och det då icke självständiga Kuba.

USA:s militära närvaro på kubansk mark utgör en stor säkerhetsrisk för Kuba.

Kuba har i många år krävt att USA lämnar området, och har kraftigt protesterat mot att USA inrättat ett fång- och tortyrläger på basen.